

Hem Anadili Hem Anadil: Süryanice...

Dil, bir toplumun kimliğini tanımlayan ve şekillendiren en önemli unsurlardan biridir. İnsanların kendilerini ifade etmesi, iletişim kurması ve kültürel miraslarını gelecek nesillere aktarması dil sayesinde olur. Yarattığı aidiyet duygusuyla dil, topluluklar arasındaki bağı güçlendirir ve bireyleri ortak değerler ve hedefler etrafında bir araya getirir.

Dil, toplumların tarihini, değer, inanç ve yaşam biçimlerini yansıtır. Dil aynı zamanda bir topluluğun dünya görüşünü ve düşünme biçimini de şekillendirir. Her dil, kendine özgü bir mantık yapısına, kelime hazinesine ve ifade biçimine sahiptir; bu da o dilin konuşulduğu toplumun dünyayı nasıl algıladığını ortaya koyar. Bir dil kaybolduğunda, o dilin taşıdığı bilgi, gelenek ve kültürel zenginlikler de kaybolur. Bu nedenle, dilin korunması, bir toplumun kimliğini ve kültürel devamlılığını sürdürebilmesi açısından son derece hayati ve önemlidir.

Anadili sadece iletişim aracı değildir

Anadili ile toplumsal belleğin buluşması, kültürel ve tarihsel mirasının korunup aktarılmasında kritik bir rol oynar. Çünkü anadili, sadece bir iletişim aracı değil; aynı zamanda bir toplumun belleğini, yani geçmişini, deneyimlerini, geleneklerini ve değerlerini saklayan ve aktaran bir hazinedir. Toplumsal bellek, bir toplumun ortak anılarını, ortak kimliğini ve kültürel bağlarını içerirken, anadili bu belleğin ifade edilmesinde ve yaşatılmasındaki en temel bir araçtır.

Bütün diller, insanlığın sırrını anlatır. Ancak öz kaynağından, öz kültüründen beslenmeyen dil yok olmaya mahkûmdur. Hiçbir toplum kendisine ait olmayan, kendi öz kültüründen çıkmayan bir düşünce tarzıyla varlığını sürdüremez. Her toplum kendi öz kültüründen yola çıkan ama karşılıklı etkileşime dayanan evrensel bir düşünce geliştirebildiğinde sosyal barış ve toplumsal huzur anlam bulacaktır. Bu düşünce tarzı, kendi hâkimiyetini tesis etmeye, diğerlerini sindirmeye değil, aksine sosyal adalete, barışa, hakkaniyete, karşılıklı

dönüşüme, var etmeye hizmet eden bir temas biçimi şeklinde gelişmelidir. **Çünkü kâinattaki her şey, hayatın anlamını anlamaya ve geliştirmeye destekçi olduğu müddetçe adılanedir ve faydalıdır.**

Toplumların dönüşümündeki en etkili güç

Öte yandan dil bazen, sosyo-politik bilince ve anlama kapasitesine göre algılanmakta, bazen *istendiği* gibi yorumlanmakta ve değerlendirilmektedir. Bu tarz bir algılama ve yorumlama bir dilin taşıdığı değerlerden ziyade neye nasıl yaklaşıldığı ile neyin nasıl anlaşıldığıyla doğru orantılıdır. Ancak dillerin evrimleşme sürecini bilen, kültürel farkındalığı yüksek samimi birey veya gruplar, dili istediği şekilde anlama ve yorumlama tutarsızlığına düşmez. Buna yeltenmez. Aksine dildeki temel ve nihai amacın ne olduğunu anlama ve derk etme gayreti içinde olur(lar). Dili var eden arka plandaki geliştirici düşünsel gıdalardan beslenir ve bu beslenmeye dikkat ederler. Çünkü öteden beri kültürün ana damarını oluşturan dil, birey ve toplumların dönüşümündeki en etkili bir güç olagelmiş ve bu yönde bir işlev görmüştür.

İnsanlık tarihinde her dilin bir hikâyesi vardır. Ancak Süryanicenin hikâyesi kendine özgü, üç farklı alana sahiptir: **Süryanicenin tarihsel geçmişi, tarihi çalkantıları ve de kendi gerçeği.** Kuşkusuz düşünce tarihine farklı anlamlar katmış olan Süryanicenin daha objektif bir şekilde anlatılması ve öneminin anlaşılması da bu üç farklı alanın daha fazla araştırılmasına ve incelenmesine bağlıdır.

Ortadoğu genelinde yaygın olarak kullanılırdı

Doğu Aramicenin bir devamı olan Süryanicenin kelime hazinesini Akadça-Asurcadan miras alarak geliştirdiği tarihsel olarak bilinmektedir. Diğer birçok dilin alfabesi bu dilin ilk ve arkaik dönem alfabe sistemine dayanarak gelişmiştir. Dolayısıyla, Süryanicenin İbranice ve Arapça gibi diğer Semitik dillerle olan ilişkisi, bu ortak dil hazinesini paylaşmasından kaynaklanır. Filolojik açıdan bakıldığında Akadça'nın Süryanice için çok önemli bir yatak olduğunu görürüz. Bu dilin, Süryanice, İbranice ve Arapça gibi Sami dil grupları

ile ve dahi yakın ve akraba dillerle olan ilişkisinde öncül bir dayanak noktası olduğu görülür.

Süryanicenin ise İbranice ve Arapçayla kardeş bir dil olduğu bilinse de, bu dilleri derinden etkilediği muhakkaktır. Bir zamanlar, Ortadoğu'nun genelinde yaygın olarak kullanılan Süryanice ayrıca Türklerin tarih boyunca kullandığı on sekiz çeşit abece ve yazı dizgesinden birisi olarak da kullanılmıştır.

Hristiyanlık âlemi içinde saygın bir yere sahip

Bu dil, Mesih'in konuştuğu dil olması hasebiyle de Hristiyanlık âlemi içinde saygın bir yere sahiptir. Bu dilin *Estrangelo*, *Doğu* (Madenhāyā) ve *Batı* (Ma'arbāyā) olarak bilinen üç benzer karakterli yazı stili vardır. Bir yazı stillerinden birini okuyabilen, diğerlerini de rahatlıkla okuyabilmektedir. Her dilde gözüken lehçe farklılığı Süryanicede de mevcuttur; Doğu ve Batı olarak, iki lehçeye ayrılır. Halk arasında Doğu Süryanice şivesi, daha çok *Keldanice* veya *Asurice* ismiyle bilinirken, Batı Süryanice şivesi ise salt *Süryanice* olarak adlandırılır. Doğu ve Batı lehçeleri arasındaki kelimelerin sonunda telaffuz edilen a ve o sesleri göz ardı edilirse, Süryanicenin bu iki lehçesi arasında ciddi bir farkın olmadığı rahatlıkla görülecektir.

Süryanice dili, yazı ve edebiyat dilinden ayrı, bir de halk diyalektiklerine sahiptir. Bu diyalektikler, bölgesel ve yerel özelliklere göre kısmen az bir değişiklik gösterse de temel manada kendi içerisinde iki ana ağız şiveye ayrılır. Doğu Süryanilerin konuştuğu halk diline *Asuri* veyahut *Surit*; Batı Süryanilerin konuştuğu halk dilineyse, *Turoyo* veyahut *Surayt* adı verilir. Diasporada yaşayan Süryaniler ise, gündelik konuşmalarda muhakkak bu iki lehçeden birini kullanır.

Mezopotamya'nın mistik sırlarını barındırır

Uygarlık tarihi içinde özgün bir yere sahip olan Süryanice, Bethnahrin'in / Mezopotamya'nın mistik sırlarını ve hüznünü barındırır. Bu özellikleriyle dünya üzerinde yaşayan Süryani toplulukları için anadilden öte bir kimlik meselesidir.

Zira Süryanice, antik Bethnahrin (Mezopotamya)'de doğmuş organik kültürün taşıyıcısı ve mirasçısıdır. Etkinliği hasar görmüş olsa da, yüzyılları kucaklayan çağdaş bir sesi barındırır. Doğu'nun bağrından türemiş, Asur İmparatorluğunun resmi dili olmuş, dünyanın eski dillerindendir.¹ Medeniyetin gelişiminde rol oynamış kadim bir dildir.

Süryanice, Hristiyanlık tarihinde Antakya Kilisesi'nin doğuşuyla gelişen², Dicle ve Fırat'ın kendisi gibi uzun bir tarihtir. Düşünce, felsefe, tıp, astroloji ve daha birçok disiplinin tarihinde iz bırakmış Antakya, Nusaybin, Urfa, G/Cundişapur ve Kinneşrin okullarının dilidir. Sosyal, teolojik ve kültürel arka planda başka faktörler olsa da, Süryanicenin kavramsal derinliği sayesinde, kiliselerde kullanılan ritüel dil bile onun sayesinde gelişmiştir. Sahip olduğu yaratıcı kavramların gücüyle, Mesihsel öğretiyi geliştiren ve yaygınlaştıran bir dil olma ayrıcalığına sahiptir.

Süryanice sonsuz bir ummana yelken açar

Ayrıca buna ek olarak Süryanice, Doğu-Batı düşüncesine sunduğu önemli katkılarla Hristiyanlığın gelişmesine ciddi katkıları olmuş bir dildir. Düşüncenin, felsefenin ve ruhani bilincin gelişmesine, Yunan uygarlığının Arap dünyası ile

¹ Asur İmparatorluğu'nun tahtında hüküm süren Kral Senharip döneminde (MÖ 705-681), Süryanice/Aramice dili imparatorluğun geniş topraklarında en yaygın ve etkili dil haline gelmiştir. Bu dönemde, Kral Senharip, imparatorluğun sınırları dışındaki dünya liderleriyle yazışmalarında bu dili resmi dil olarak kullanmıştır. Kral Senharip'in danışmanı Bilge Ahikar, Süryanice alfabesiyle 'Ahikar'ın Bilgeliği' adlı bir kitap kaleme almıştır. Neyse ki, MÖ 5. yüzyıla tarihlenen bu kitabın bir kopyası günümüze ulaşmıştır. 'Ahikar'ın Bilgeliği', dünya edebiyatı arasında yaşayan en eski eserlerden biri olarak kabul edilir.

² Süryani Ortodoks Kilisesi, Süryani Katolik Kilisesi, Marunî Kilisesi günlük dualarda ve liturjik ayinlerde -yerel dille birlikte- Süryanicenin batı lehçesini; Doğu Havarisel Asur Kilisesi, Keldani Kilisesi, Kadim Doğu Kilisesi, Süryanicenin doğu lehçesini kullanmaktadır. Melkit Kilisesi (Rum ortodoks ve katolik) ise, 7. yüzyıldan sonra Süryaniceyle olan organik bağını tamamıyla kopararak Arapçaya yönelmiştir.

Kuzey Afrika ve Avrupa gibi kıtalara ulaşmasında öncül roller oynamış bir dildir. Sosyo-kültürel ve sanatsal açıdan bölgenin yaşamında açılımcı karakteriyle bilinir. Etkin olduğu tarihsel dönemlerde kültürlerarası etkileşimde önemli bir köprü vazifesi görmüştür. Doğu-Batı düşüncesine, medeniyetin, felsefenin ve rasyonel akılcılığın gelişmesine katkı sunmuştur. Düşünce dünyasında açtığı çığır, Arap dünyasına ve Avrupa'ya dek ulaşmıştır. Antikçağın İslam dünyasına aktarılmasında, rolü ve etkisi büyüktür. Başta Arapçaya ve İslam felsefesine sunduğu önemli katkılarla temayüz etmiştir. Edebiyatın farklı alanlarına sunduğu zengin miras ve ruhsal farkındalıkla, sosyal düşüncenin gelişimine katkı sağlamıştır. Bu gerçek günümüzde - bilimsel çalışmalarla- gün yüzüne çıktıkça, Süryanicenin tarihsel önemi de daha fazla anlaşılmakta ve daha çok değer kazanmaktadır.

Geçmiş geleceğe taşıyan bu dil, doğası gereği, zengin ve bir hayli derin anlamlara sahip kelime dağarcığıyla, kendine özgü kavramlara ve anlam (habi)tatlarına sahiptir. Süryanice adlandırma ve anlamlandırmaların kökeni, antik Mezopotamya'da boy vermiş kadim kültürün verimli kaynaklarına kadar inmektedir. Nereden bakarsak bakalım, Süryanicenin cezbedici anlam yelpazesi ve anlamlandırma yetisi, bütün endamıyla kendi varlığını ortaya koymaktadır. Araştırma ve incelemelerde kullanılan dil Süryanice olunca, işte o zaman kişide hoş bir emek maratonu başlar. Kelime ve kavramların derin düşünce denizinde yüzerken bir yandan da sonsuz bir ummana doğru yelken açar.

Toprağa gömülü bir hazine gibidir

Tabi her dilde olduğu gibi Süryanice dilinde de '**anlama**' ve '**anlamlandırmaya**' gayret edildiğinde, kavramların '**kök**' anlamlarına ulaşmak öyle sanıldığı gibi her zaman kolay olmaz. Bir kaç yüzyıldan bu yana Süryanice üzerine dilbilimcilerin yaptığı takdire şayan çalışmalar olsa da, kanaatimce bu kadim dilin derinliğinde saklı sırların henüz gereği gibi gün ışığına çıkarılmadığıdır. Tıpkı toprağa gömülü bir hazine gibidir. Gün yüzüne çıktığı takdirde Mezopotamya'nın antik bilgelik

yatağında **yaşamın** kendisine dair o çok farklı **‘anlamlandırma sistemi ve üretken ruh’** rengârenk cümbüşüyle gözlerimizi kamaştıracaktır.

Çünkü Süryanice, tarih boyunca birçok kültürün buluşma noktası olmuş, kültürel mirasın korunmasında ve aktarılmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu dil, Süryani topluluklarının kimliğini korumada ve gelecek nesillere aktarmada başat unsur olmaya devam etmektedir.

Süryanice, hem anadildir hem de anadilidir

‘Anadili’ ile **‘anadil’** kavramı arasında fark vardır. Farklı anlam taşıyan bu iki kavram bazen anlam karmaşasına ve kafa karışıklığına neden olmaktadır.

‘Ana dil’ kavramındaki ana sözcüğü ‘anne’ değil, temel, asıl, kaynak, yatak, esas anlamlarında kullanılmaktadır. Bu tanımlama bir dilin tarihsel gücünü göstermek açısından oldukça önemlidir. **‘Anadil’** içinde başka diller barındıran kaynak dil demektir, kendi içerisinde başka veya alt diller ve lehçeler taşır; birden çok dile yataklık eden dil, akraba dillerin türediği dil anlamına gelir.³

Anadil, aileden, sosyal çevreden ve içinde bulunulan dilsel ve kültürel ortamdan bilinçli bir öğrenim süreci olmadan edinilen, genellikle evde, sokakta ve sosyal ortamlarda konuşulan dildir. Bu nedenle ‘anadil’ terimi, doğrudan anne ile ilişkilidir ve anneden öğrenilen dil anlamına gelir. Bu durum, anadilin genellikle belirli bir etnik köken ve kültürel bağlamla ilişkili olduğunu gösterir.

³ Anadil birçok dile köken olan, birçok dili doğuran dil anlamındadır. Başka bir ifadeyle, ana dil, kendisinden başka diller türetilmiş olan dil demektir. Ana dil, analık yapmış bir dil demektir. Dildeki bu özellik dilbilimcilerin çalışma alanına girer. Anadili ise insanın anasından, evdekilerden ve soyca bağlı olduğu topluluktan öğrendiği dildir. Bu nedenle, anadili ile ana dil birbiriyle karıştırılmamalı, yazarken de söylerken de buna özen gösterilmelidir. Herhangi bir anadilinin ana dil olması, diğer bir ifadeyle, herhangi bir dilin türemesine kaynaklık etmiş olması gerekmez. Ana dili derken kullanılan dilin kullananın anasından öğrendiği dil olduğu anlaşılır. Bu sesteş kelimenin sonundaki “i” harfi önemli anlam farklılıkları yaratmaktadır

Dilbilimcilere göre, başka dillere kaynaklık yapmış ana dillerin sayısı çok azdır. Bugün kültür dilleri olarak kabul edilen Fransızca ve İtalyanca gibi Romen dilleri, Latince'nin kollarıdır. Bu nedenle, Latince bir anadildir. **Benzer şekilde, Süryanice de evrensel kültür içinde bir anadil ve kaynak dildir. Süryaniler içinse bu dil, doğrudan anadilidir.**

Anadilini bilmeyen kişi öksüzdür

Anadili, insanın kökenidir; anadilini bilmeyen kişi öksüzdür. Bu bağlamda, dünya üzerinde kimsenin anadilinden yoksun bırakılması düşünülemez. Kimse, anadilinin terbiyesinden mahrum bırakılamaz; herkes kendi anadilini özgürce konuşabilmeli, onu öğrenebilmeli ve geliştirebilmelidir. Zira anadili, insanın onuru ve yaşam hakkı kadar kutsaldır.

Anadilinden farklı bir dili bilmek veya öğrenmek, yeni bir elbise giymeye benzer; insan her zaman yeni bir elbise giyebilir. Ancak anadili böyle değildir; anadili, insanın derisi gibidir ve onu çıkarıp yerine yenisini giymek mümkün değildir. Yine de çok dillilik ya da başka bir dili bilmek, kişisel bir zenginliktir.

Anadili, ana sütüyle birlikte insana ruh veren canlı bir kaynaktır. Konfüçyüs (M.Ö. 551-479) bunu şu şekilde ifade eder: **'Bir toplumu yok etmek için silahlara gerek yoktur; ona lisanını unutturmak yeterlidir.'**

Dilin ölmesi mirasın yok olması demektir

Diyarbakırlı Süryani yazar Malfono Naum Faik (1868-1930) ise anadilin önemini şu sözlerle vurgular: **'Anadilini bilmeyen insan, niçin var olduğunu bilemez.'**

Bu nedenle bir dilin ölmesi, o dili konuşan halkın ve o dille yaratılan mirasın yok olması demektir. Çünkü dil, sadece insanlar arasında bir anlaşma aracı değil, aynı zamanda bilgiyi ve bilgeliği geleceğe aktaran, geçmiş ile gelecek arasındaki ilişkiyi geliştiren bir araçtır. Dolayısıyla, anadilin canlı olması kültürel

farkındalıkla doğrudan ilişkilidir. Süryani-Marunî yazar Halil Cibran'ın (1883-1931) dediği gibi, **'Samimiyet tüm eylemlerimizi onurlu ve güzel yapar.'**

Süryanice gibi kadim bir dilin canlı kalması ve yaşaması, sadece onu sevenlerin ve bilenlerin çabalarıyla mümkün olmaz. Bu süreçte, toplumsal farkındalık, sivil toplum örgütlerinin iradesi ve sorumluluk anlayışı belirleyici rol oynar. Bu çabanın tutarlı ve kalıcı bir anlayışa dönüşmesi için duyarlı bireylerin, yerel yönetimlerin ve ilgili üniversitelerin desteği hayati önem taşır. Süryanicenin devamlılığı için bu 'vefa' büyük bir gerekliliktir.

Süryanicenin geleceği için emek sarf etmeli

Süryanice, uygarlığın gerdanlığını süsleyen bir antika gibidir; evrensel kültürde ana ya da kaynak dil, Süryani halkı içinse anadili olarak büyük bir anlam taşır. Onu korumak ve geliştirmek, **samimi bir farkındalığa ve tutarlı çabalara** bağlıdır. Günümüz koşullarında bu farkındalık ve çabalara her zamankinden daha fazla ihtiyaç vardır.

Antikanın değerini nasıl sarraf biliyorsa, dilin kıymetini de ancak o dili derinlemesine bilen ve zenginliğini kavrayanlar anlar. Süryani otoriteler, tehdit altındaki Süryanicenin geleceği için daha fazla emek sarf etmeli ve çaba göstermelidir. En azından bu konuda düşünmeli ve kafa yormalıdırlar; çünkü kafa yorulursa, anlama, geliştirme ve öğrenme süreçleri başlar.

Unutulmasın! Süryanice tarihin kalbinde atan bir damardır; onu beslemek, unutulmaya yüz tutmuş bir hikâyeye yeniden can vermek anlamına gelecektir.

Yusuf Beğtaş